

ORTA ÇAĞDA AVRUPA ÜLKELERİNDE ÜNİVERSİTELERE VERİLEN HAK VE İMTİYAZLAR (*)

Çeviren :
Öğ. Gr. Necmi ERYILMAZ

12. yüzyılın sonunda Bruges ⁽¹⁾ ve Douai ⁽²⁾ dokumacıları gibi Paris, Oxford, Bologne ⁽³⁾, Salamanque ⁽⁴⁾, daha sonra Heidelberg ⁽⁵⁾ ve Prag okullarının öğrencileri özgürlüklerini elde etmek için loncalar halinde örgütlenirler. Böylece, bir uçtan ötekine Avrupa'da, katedrallerin gölgesinde ilk üniversiteler doğuyordu. Bütün bu kentlerdeki okulların en hatırı sayılanı Paris'inki idi :

O sıralarda Paris'te edebiyat yeni yeni filizleniyordu. Dünyanın hiçbir yerinde, Atina'da, Mısır'da bu denli bir öğrenci akını görülmemiştir daha. Bu durum sadece Paris'in insanı hayran bırakan güzelliğiyle değil, kiral Filip ⁽⁶⁾ve ondan önce de babası tarafından, öğrencilere verilen özel hak ve imtiyazlarla açıklanabilir. Bu asil kentte trivium ve quadrivium ⁽⁷⁾, kilise hukuku ve medeni hukuk,

(*) —'30 jours d'Europe' No : 146 ss. 33-40'daki «Des privilèges pour les Université» başlıklı yazıdan çevrilmiştir.

(1) Belçika'da batı Flandre'nin merkezidir.

(2) Fransa'da Nord yönetim bölgesi - arrondissement - nin merkezidir.

(3) İtalya'da Floransa'nın kuzeyinde bir kent.

(4) İspanya'da Madrid'in kuzey - batısında bir kent.

(5) Almanya'da Bade bölgesinde, Karlsruhe yakınlarında bir kenttir. Çeviren.

(6) Fransa tarihinde Yüce Filip veya «Fatih» ünvanlarıyla geçen Philippe II. (1165-1223); Louis VII. nin oğludur; 1180 de kiral olmuş; idari, adli ve mali sahalarda birçok başarılı işler yapmıştır. Çeviren :

(7) Trivium, Orta çağda üniversitelerde okutulan (Gramer, Retorik, ve Diyalektik) üçlü ders grubu; buna (Aritmetik, Geometri, Astronomi ve Müzik) dördü grubu —quadrivium— eşlik eder. Bugünkü anlamıyla Fen ve Edebi Bilimlerdir. Çeviren :

vücut sağlığını koruma ve iyileştirmeyi öğreten bilimlerin (8) öğrenimi revaçta idi. Fakat halk, özel bir çabayla, kutsal kitaplar üzerine öğrenim yapan ve dini sorunların tartışıldığı kürsüler etrafında toplanıyordu.

Paris'li öğrenciler bu imtiyazları ilk defa, kraliyet polisleriyle kanlı çatışmalardan sonra, 1290 lardan itibaren elde ettiler. Ancak bu kanlı gürültü patırtı sonucu Yüce Filip bilimsel durumlarına ilişkin haklarını resmen tanımak zorunda kaldı ve bu hususu aşağıdaki şekilde kamuya açıkladı :

«Herkes bilsin ki, beş bilgin ve laiki (9) öldüren bazı şerirlerin bu korkunç cinayete karşılık hak ettikleri cezayı, şimdi ve gelecekte, aşağıdaki şekilde vereceğiz: Olaylar sırasında emniyet görevlisi olan, öğrencilerin kendisinden şikayetçi oldukları ve sonradan ettiklerini inkâr eden Thomas, Paris'te halkın önünde su işkencesine çarptırılmayı tercih etmedikçe, ayrı hücrede katıksız hapisle ömür-boyu tutsaklığa mahkum edilmiştir. Su işkencesini isteyip de başaramazsa mahkûm olacak; başarırsa artık ne emniyet görevlisi olacak, ne de başka bir resmi görev alabilecektir.

Aynı suçtan mahkum olmuş diğer sanıklara gelince, onlar için de aşağıdaki hususlar uygulanacaktır: su işkencesini tercih etmedikçe ve masumiyetlerini Tanrı yargısıyla (10) ispat etmedikçe ömür boyu tutsak olacaklardır. Bu sınamalara dayanamayanlar suçlu, dayanabilenler masum veya daha az suçlu sayılacaktır; öğrencilerin de rızası alınarak, lûtfumuzla, özgürlüklerine kavuşabileceklerdir. Kaçanlar, kaçınılmaz bir sonuç olarak, doğrudan doğruya mahkum sayılacaklardır. Bu gibilerin yakalanmaları için kırallığın bütün kontlarına ivedilikle ve ısrarla aranmaları hususunda ant içtirece-

(8) Tıp bilimi kastedilmektedir. Çeviren :

(9) O çağda toplumu teşkil eden sınıflardan din konularıyla ilgisi olmayan —laïcs— sınıfına mensup kimse. Çeviren :

(10) «épreuve de l'eau-jugement de Dieu (veya 'ordalies' de denir) : Orta çağda yeterli delil olmadığı hallerde bir suçlunun suçluluğu veya suçsuzluğundan emin olmak için başvuru olan çeşitli sınamalardır. Bu sınamalardan bazıları sanığın kolunu kaynar suyla dolu bir kaba daldırmaya; ateşte kızarmış bir demir çubuğu acı çektiğini belli etmeden ele almaya, ya da yukarı kaldırdığı kollarını sürekli olarak çapraz şekilde tutmaya dayanıyordu. Bu türlü işkencelere uzun süre dayanabilenler suçsuz sayılıyorlardı. Yargıç kararıyla yapılan düclolar gibi bu barbarca usûller de Aziz Lui (Louis IX.) tarafından kaldırılmıştır. Çeviren :

ğiz. Kaçaklar görüldükleri yerde yakalanacaklar ve kontlar bunları derhal bize, Paris'e, yollayacaklardır.

Öte yandan, gelecekte Paris'teki öğrencilerin güvenliği için, uyruklarımızın da arzuları üzerine, aşağıdaki hususları emir buyurduk: bütün Paris'li yurttaşlara bir lâikin bir öğrenciye saldırdığını görürlerse olup bitene doğrulukla tanıklık etmelerine ant içtiriyoruz; tanıklıktan kaçınmak amacıyla olup biteni görmemek için olay sırasında oradan kaçıp gitmeyeceklerdir. Bir kimse, öğrenci tarafından silahla, sopayla veya taşla vurulmak suretiyle, haklı savunma -meşru müdafaa- halinde olmaksızın, bir öğrenciye vurursa, olayın tanığı bütün lâikler şeriri veya şerirleri yakalamakla ve bunları yargıçımıza teslim etmekle yükümlüdürler; olayı görmekten, şeriri yakalamaktan ya da gerçeğe tanıklık etmekten kaçınmak amacıyla olay yerinden çekip gidemezler. Ve hatta saldırgan suçüstü yakalansın veya yakalanmasın, biz gene de bilgin, lâik veya kanun adamları aracılığıyla kanuni bir soruşturma açacağız; adli ve idari yetkililerimiz de böyle davranacaklardır. Soruşturma tamamlandığında, biz veya yargıçlarımız, sanığın suçlu olduğunu öğrenince, suçunun büyüklüğüne göre, derhal bir cezaya çarptıracağız.

Yargıçlarımız suçu ne olursa olsun, Paris Üniversitesi öğrenci başkanına vuramazlar; fakat, tutuklanması gerekiyorsa tutuklanırlar ve tutuklanmasından sonra Kilise tarafından suçuna göre yasaya uygun hususların uygulanabilmesi amacıyla kilise yargıcı tarafından muhafaza altına alınır. Öğrenciler kilise yargıcının bulunmadığı ve olay yerine götürülemediği bir saatte emniyet görevlisi tarafından tutuklanırsa, görevli, kilise yargıcının huzuruna çıkarılınca kadar hiçbir kötü davranışla karşılaşmayacak şekilde, sanıkların üniversitenin yapılarından birinde muhafaza altına aldırır.

Yüce Filip'in Resmi Kararlar Derlemesi

1229 da yeni bir çekiş patlak verir. İktidarın kendilerine ne kadar muhtaç olduğunu bilen profesörler, hakları geri verilmezse altı yıl sürecek bir greve girişmekle tehdit ederler :

Tanrı, İsa ve Kutsal Ruh adıyla... Biz, Üniversitece atanmış okul yönetmenleri, Paris emniyet görevlisi, suç ortakları ve diğer bazı kimseler tarafından kendilerine gösterilen canavarca sertliğe karşı, Paskalya gününden itibaren bir ay içinde, hakemliğimiz al-

ında, Üniversite profesör ve öğrencilerine uygun bir gönül onarımı -tarziye- verilmezse, ister öğrenmek için, ister öğretmek için olsun, bu ayın sonundan itibaren altı yıl süresince hiç kimsenin kentte ve Paris piskoposluğunda ikametine izin verilmemesine; direniş süresince hiç kimsenin ne özel ne de resmi ders vermesine oy ve inanç birliğiyle karar verdik. Altıncı senenin sonunda da bu şiddet hareketlerine karşılık istenen gönül onarımı gene verilmezse yukarıdaki hususlar hepimiz tarafından aynen sürdürülecektir.

Paris Üniversitesi Gelir ve Vakıf Sicili

Grev yapıldı; üniversite mensupları taşra kentlerine dağıldı. Fırsattan yararlanmak isteyen İngiltere Kırallı Henri III. Paris'teki üniversite profesör ve öğrencilerine aşağıdaki çağırımı gönderir :

Paris'lilerin kötü davranışlarla sizlere kabul ettirmek istedikleri ağır koşullar ve hoşnutsuzluklardan sizlerle birlikte biz de üzülük. Tanrı ve din uğruna, durumunuzu düzeltmeyi ve özgürlüğünüzü yeniden sağlamayı arzu ediyoruz. Kırallığımızda yerleşmek ve bilimsel çalışmalarınıza burada devam etmek istediğiniz takdirde, arzu ettiğiniz kasaba veya köyleri sizlere tahsis edebileceğimizi; özgürlüğünüzü ve sükûnetinizi Tanrı'nın hoşuna gidecek, sizleri de memnun edecek şekilde sağlayacağımızı Üniversiteniz mensuplarının bilmelerini istiyoruz.

Aynı Belge

Bu olaydan birkaç sene önce Oxford Üniversitesi de buna benzer bir «dağılma»ya tanık olur :

O sıralarda Oxford'da öğretmenlik yapan bir bilge kaza ile bir kadını öldürür; kadının öldüğünü görünce selameti kaçmakta bulur. Şehrin valisi başta olmak üzere pekçok kimse olay yerine koşup gelir. Kadının ölmüş olduğunu görerek, katili evde aramaya koyulurlar; zira kadın evini yukarıda bahsettiğim bilge ve başka üç arkadaşına kiraya vermişti. Gerçek suçluyu bulamadıklarından, olaydan haberleri dahi olmayan öteki üç bilgeyi yakalar ve hapse atarlar. Birkaç gün sonra İngiltere Kırallı'nın buyruğu üzerine, KİLİSE'nin özgürlük kuralını saymaksızın, kentin dışına çıkarılır ve orada asılırlar. İşlenen bu büyük haksızlık duyulunca, profesör ve öğrenci, üç bin bilge Oxford'u terk eder; öyle ki Üniversite'de kim-

se kalınoz. Bazıları Cambridge'e, bazıları da Reading'e gider ve orada bilimsel çalışmalarını sürdürür.

Mathieu Paris : Büyük Günlük

Henri III. de, sıra kendine gelince, Oxford profesör ve öğrencilerine imtiyazlar vermek zorunda kalır :

Oxford Üniversitesi mensuplarının sulh ve sükûnunu aşağıdaki şekilde sağlayacağımızı bilmenizi isteriz: Belediye başkanımıza ve Oxford adli görevlilerine çalışmalarında yardım etmek ve onlara öğüt vermek için kendilerine, bize bağlılık yemini verecek, bu kentin yasalarına saygılı sekiz burjuvanın katılacağı en yaşlı dört profesör-dekan- seçilecektir.

Eğer bir lâik, bir bilgeyi ağır şekilde yaralarsa hemen tutuklanacak; eğer yara çok ağır ise suçlu Oxford şatosuna hapsedilecek ve bilge sıhhatine kavuşuncaya kadar orada tutuklu kalacak; şansölye olayın yargıci olacaktır. Eğer bilge suçluysa ise ve yarası da hafif ise suçlu kent hapsanesinde tutuklanacaktır. Eğer bir bilge bir lâiki ağır şekilde yaralarsa Üniversite şansölyesi kurtulması için aracı oluncaya kadar yukarda adı geçen şatoda; eğer yara hafif ise şansölye tarafından kurtarılmasına kadar kentin hapsanesinde tutuklanacaktır.

Henri III.'ün Resmi Kararları

Avrupa'nın, o zamanki, gelişmiş hukuk incelemeleri merkezi olan Bologne'da Üniversite, özgürlüğünü yöresel yönetime karşı korumak zorunda kalır; sonunda, 1274 de, aşağıda bir kısmını verebildiğimiz yönetmelikteki hak ve imtiyazları elde eder :

Medeni Hukuk ve Kilise Hukuku bilgelerinin askerlik hizmetine zorlanmamalarını; Bologne bucağında yapılacak hiçbir askeri harekate katılmamalarını; şatonun korunmasında da görevlendirilmemelerini buyuruyoruz.

Karışıklıklar sırasında öğrencilerin uğradığı kayıpların tümüyle Bologne bucağınca karşılanmasını emrediyoruz.

Her sene kira ve pansiyon ücretlerine değer biçme, iki Bologne'lu hür yurttaş, iki de Üniversite temsilcisi tarafından yapılacaktır; bu görevliler «Muhtaçlara Yardım Yurdu» yetkilileri huzurun-

da görevlerini tamamen vicdani şekilde yapacaklarına dair yemin edeceklerdir.

Un ve diğer günlük sarf maddeleri için Bologne'daki halk ortaklıklarının yararlandığı bütün imtiyazlardan okullar da yararlanacaktır.

Öğrencilere de öteki yurttaşlar gibi davranılacak; mal ve mülkleri öteki yurttaşlarındaki gibi korunacaktır. Ne kendileri ne de onlara bağlı olanlar bucak yönetimince girişilecek dengiyle karşılama-mukabeleci bilmisil- eylemi halinde tutuklanacaklar; her hangi bir kötü davranışla da karşılaşmayacaklardır.

Bologne Bucağı Yönetmelikleri

Kimi vakit de hükümdarlar bilgilerden önce davranırlar. 1224 de Napoli'de, Sicilya Kırallığı'nın en büyük şöhreti için, bir Hukuk İncelemeleri Merkezi kurarken Frédéric II. Bologne Üniversitesi'ni gölgede bırakacağını umuyordu :

Ben ki, Tanrı'nın lûtfuyla, Romalıların yüce İmparatoru, Kudüs'ün Sicilya'nın Kırallı olan Frédéric, başpiskoposlara, piskoposlara, Kilise'nin öteki yüksek aşamalı papazlarına, sınır valilerine, baronlara, adli bakımdan özerk yöneticilere, mabeyincilere, ... duyururum ki :

Öğrenmeye susamış olanların öğrenmek için başka ülkelere gitmeye zorlanmadan ihtiyaçlarını kırallığımızda giderebilmeleri; yabancı ülkelerde sürünmeden kurtulmaları amacıyla, yer yüzündeki kentlerin en güzeli Napoli'de bütün bilimlerin öğretilmesini ve bir inceleme merkezinin kurulmasını emrediyorum. Bunu yapmakla, kendi kişisel cömertliğimiz ve sevgimizle, ulusumuzun mutluluğuna katkıda bulunmayı ve aynı zamanda uyruklarımızın ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlıyorum.

Kendini bilime adanmış herkesi bu ülkünün gerçekleştirilmesinde bize yardıma çağırıyor; bilimsel çalışmalarıyla bize destek olacıklara, adaleti yürütmekle görevlendireceğimizden, övgü ve ödüllere nail olacaklarını duyuruyorum.

Sizlerden il yönetenlerin hepsine, bu hususları her yerde, türlü araçlarla kamuya duyurmasını; öğrenim yapmak ve öğretmek

amacıyla, şahıslar ve mülkiyetler üzerine ceza kesme tehdidiyle, hiç kimsenin kırallığı terk etmemesinin sağlanmasını buyuruyorum.

Uyruklarımızdan halen yabancı ülkelerdeki okullarda olanların ebeveynleri ya da akrabaları, yukarda söz konusu ceza hususunu göz önüne alarak, evlatlarının veya yakınlarının Ermiş Mişel yortusuna kadar geri gelmelerini sağlasınlar.

İşte öğrencilere verdiğimiz hak ve imtiyazlar: ilkin yukarda adı anılan kentteki bütün fakültelerde görev alabilecekler; sonra, öğrenciler nereden gelirlerse gelsinler, kesin güvenliğe sahip olacaklar; aileleri ve malları da her türlü zarara karşı korunacaktır. Kentin en iyi Yardım Yurduna yerleştirilecekler; ihtiyaçlarına göre, bu iş için belirtilen kimseler tarafından, öğrencilere ödünçleme yapılabilecektir. Bu ödünçler için rehine koyacakları kitaplar geri iade edilecek; bunların yerine kendilerine kefil olacak şahısları bildireceklerdir; ödünç bir şey alan öğrenci bunu ödemededen veya geri vermeden ülkeyi terk etmeyeceğine dair ant içmek zorundadır.

Grégoire IX. mezhep sapkınlığıyla savaşmak amacıyla Toulouse'da bir Tanrıbilim incelemeleri merkezi kurar. Öğrenci çekmek için yeni üniversitenin profesörleri kamuya bir bildiri yayınlarlar:

Size silâhla saldırıldığında dil maharetiyle karşı koymanızı öğütüyoruz. Savaşın can kıyımı ortalığı kavurduğu yerde siz barışçıl bir tutumla savaşınız; sapkın düşüncenin yabancı dikenli çalısının bittiği yerde katolik imanın ulu ağacı sayenizde yıldızlara kadar kol uzatacaktır.

Toulouse'da eğitimle uğraşan profesörler halk kabalığının dikenlerini, kısır ve batıcı böğürtlenleri ve başka engelleri söküp attılar. Tanrıbilimciler okul sıralarına eğilmiş öğrencileri ve kararsız halkı, mantıkçılar kafa işi sanatlarda Aristo heveslilerini eğitiyorlar; dânciler dil karışıklıklarını düzeltmek için örnekseme usûlünden yararlanıyor; orgçular ulusun kulağını orglarının tatlı nağmeleriyle büyülüyor; yasaclar Justinien'i ⁽¹¹⁾, hekimler Galien'i ⁽¹²⁾ yüceltiyorlar.

(11) (527-565) yılları arasında Doğu Roma İmparatoru olmuştur; birçok başarılı işleri arasında yasalar hazırlatmış ve Ayasofya'yı yaptırtmış olmasını sayabiliriz. Çeviren :

(12) Claudios GALENOS : (130-200), Bergama'da doğmuş; anatomiye önemli buluşlarının ünlü bir hekimdir. Çeviren :

Doğanın sırlarını öğrenmek isteyenler, Paris'te yasaklanan doğa felsefesi üzerine yazılmış kitapları burada açıkca inceleyebilirler. Şu halde neyiniz eksik? Öğrenci özgürlüğü mü? Hiç merak etmeyin; mümkün olan bütün özgürlüklerden yararlanacaksınız. Halkın kötülüğünden, ya da katı yürekli bir prensin baskısından mı korkuyorsunuz? Atın bu korkuyu içinizden. Toulouse kontu gerekli bütün güveni sağladı; uşak ve ücretlerinizi de garanti etti.

Bütün bu elverişliliklere, emin kaynaktan öğrendiğimiz, şu hususu da eklemek isteriz ki, araştırma ve incelemelerin yetkinliğine yardım için Papalık valisi buraya Tanrıbilimciler ve kilise hukukçuları da getirtecektir.

Paris Üniversitesi Gelir ve Vakıf Sicili

Ders ve İşlerin Düzenlenişi

Paris Üniversitesi'nde latince anlatılan dersleri izlemeye Avrupa'nın her yanından öğrenciler gelmektedir. Fakültelerin içinde en kalabalığı olan Fen ve Edebi Bilimler Fakültesi, kaynaklarına göre dört ulustan öğrenciyi biraraya toplamaktadır. Fakülte dekanı seçiminde ortaya çıkan sorunlar da buradan doğmaktadır :

Herkes bilsin ki, Paris'teki Fen ve Edebiyat dalı profesörleri arasında, bir yanda Gal ulusunun, öte yanda diğer üç ulusun azınlık temsilcileri, dekan seçimi ve seçim usûlü konusunda çıkan anlaşmazlıktan sonra —çekişme o kadar sert oldu ki üç ulusun azınlık temsilcileri yemin verdirerek ve ağır ceza uygulanacağı tehdidiyle yurttaşlarının Galli profesörlerin derslerini izlemek amacıyla onların bulunduğu okullara girmelerini dahi yasakladılar— sonunda Gal ulusu dekanı Raimundus de Caturco ve öteki üç ulusun dekanı Robertus de Coleriva, aralarında yemin ederek, bu görevi yüklenmek için en yetenekli olanın dekan olarak seçilmesi hususunda uzlaştılar.

Görevlerinin bitiminde, seçilen bu dekanlar istifa edecekler ve yeni dekan aşağıda belirtildiği şekilde seçilecektir : dört ulusun temsilcisi görevi yüklenmek için en yetenekli gördükleri kimseyi, etki altında kalmaksızın, yeni dekan seçeceklerdir. En son bu görevi ifa eden tekrar seçilemez. Temsilciler seçim sırasında eski anlaşmazlıklarını, dostluk veya düşmanlıklarını, uluslarının

itibarını endişesini bir yana bırakacaklar ve sadece Üniversite'nin genel yararını göz önünde tutacaklardır.

Aynı Belge

Oxford'da da durum Bologne'dakinin aynıdır; orada da uluslar «Alpler ötesi ve Alpler berisi» olarak kümelenmektedir. Bu husus kararnamelerde de göze çarpmaktadır :

Alpler ötesinden olanların dekan seçimi ilk sene mayıs ayının birinde yapılacak ve dekan şu (Fransız, İspanyol, Provenslı (13) veya İngiliz) Alpler ötesi ulusların birinden olacaktır. Ertesi yıl mayıs ayının ikinci günü dekan şu sekiz ulusun birinden: Picardie (14), Bourgojne (15), Poitou (16), Gascogne (17), Touraine (18), Sarthe (19), Catalogne (20) ve Polonya; üçüncü yılda Almanlar arasından seçilecektir.

Bologne Üniversitesi Yönetmeliği

Papa Innocent III. ün yöresel temsilcisi Kardinal Robert de Courçon tarafından Paris Fen ve Edebi Bilimler, Kilise Hukuku, Tıp ve Tanrıbilim Fakülteleri için 1215 de hazırlanan yönetmelikler Üniversite'de derslerin düzenlenişi hakkında bize iyi bir fikir vermektedir :

Papa hazretlerinden Paris'li öğrencilerin durumlarını mükemmelciştirmek için elimizden gelen bütün gayreti göstermemiz hususunda özel emir aldığımızdan; iyilik sever kimselerin de öğütleri üzerine, gelecekte de öğrencilerin rahatını sağlamak dileğiyle işle-

-
- (13) Orta çağda merkezi Aix-en-Provence olan, güneyde côte d'Azur (Akdeniz) kıyıları, kuzeyde Alpler, batıda Marsilya, doğuda Nis'in çevrelediği bölge.
 - (14) Kuzey Fransa'da, da, batısı Pas-de-Calais kıyıları, merkezi Amiens olan eski bir eyalet.
 - (15) Orta batı Fransa'da, merkezi Dijon olan eski bir eyalet.
 - (16) Batı Fransa'da, batısı Atlantik Okyanusu kıyıları ve merkezi Poitiers olan eski bir eyalet.
 - (17) Merkezi Auch olan Fransa'nın eski dükalıklarından biri.
 - (18) Orta batı Fransa'da, merkezi Tours olan eski bir eyalet.
 - (19) Orta batı Fransa'da, le Mans kenti ve Sarthe ırmağının suladığı toprakları kapsayan bölge.
 - (20) Kuzey doğu İspanya'da, merkezi Barselona olan kesim.

rin aşıya kayıt ettiğimiz yönetmelikteki hususlar gereğince yapılmasını buyurduk :

Hiç kimse yirmi bir yaşından önce Paris'te hangi dalda olursa olsun ders veremez. Profesörlük yapmak isteyeninin en az altı yıllık bir çalışma döneminden geçmiş olması; hiçbir yüz kızartıcı suçu bulunmaması şarttır. Geçerli nedenlerle engellenmedikçe en az iki sene ders vermeyi ve bu iki senenin sonunda bir topluluk veya sınav kurulu önünde sınavdan geçmeyi vadedecektir.

Okullarda Aristo mantığı kitapları, yenisi gibi eskisi de, ek derslerle değil normal derslerde; Priscien'in iki kitabı da, hiç olmazsa ikincisi, normal dersler arasında okutulacaktır. Bayram günleri felsefe, retorik, «quadriavalia»lar, Barbarisme, Töre Bilimi, arzu edilirse, Topique'lerin dördüncü kitabından başka hiçbir şey okunmayacaktır. Aristo'nun Metafizik ya da Doğa Felsefesi veya bu yapıtların kısaltılmışları ve hatta David de Dinant efendinin, mezhep sapkını Amauri'nin ve İspanyol Mauricius'un yazıları da hiçbir zaman okutulmayacaktır.

Profesörlerin terfi ve toplantıları, öğrencilerin çürütme ve kanıtlamaları (21) tören ya da şenlik yapılması için bir neden olmayacaktır. Bu toplantılara, ancak az sayıda olmak üzere, birkaç arkadaş veya meslektaş çağrılabilir. Özellikle yoksullara, giysi ya da adet olan başka şeyler vermeyi öğütüyoruz. Profesörler yalnız, topuklara kadar inen, yırtık ve söküklü olmayan, kalın ve siyah kumaştan dikilmiş, bir cüppe giyecekler; yoksa harmani de olabilir. Cüppeyle birlikte işlemeli ve uzun bağcıklı ayakkabı giyilemez.

Eğer bir Fen ve Edebiyat Fakültesi öğrencisi ölürse, bu bilim dalındaki profesörlerin yarısı bu cenaze törenine; öteki yarısı da gelecek cenaze törenine katılacaktır. Haklı nedenler olmadıkça törenin bitmesinden önce cenazeyi bırakıp gitmeyeceklerdir. Eğer bir Fen ve Edebiyat ya da Tanrı bilim profesörü ölürse, bütün profesörler gece ayinine katılacaklar, her biri mezamir okuyacak veya okutacaktır. Haklı bir özürü olmadıkça herkes gece ayininin yapıldığı kilisede gece yarısına veya daha geç vakte kadar bulunacaktır. Cenaze toprağa verildiği gün ne ders ne de tartışma yapılacaktır.

(21) Öğrencilerin aralarında yaptıkları tartışmalar kastedilmektedir. Çeviren :

Her profesör öğrencileri üzerinde yargılama yetkisine sahip olmalıdır. Hiç kimse, bu hususta yetkili olanın rızası olmadan, bir okula veya okul yapı eklentilerine konuk kabul edemez. Hiç kimse parayla veya vaatle ya da başka şekilde anlaşarak, şansölye, veya başka bir kimseden lisans alamaz. Profesörler ve öğrenciler aşağıdaki hususlarda aralarında veya başka kimselerle, söz verme ya da yeminle pekiştirilmiş, anlaşma veya uzlaşma yapabilirler: bir öğrenci öldürülmüş, sakatlanmış ya da ağır bir kayba uğratılmış ise, hak yerini bulmamış ise; kira ücretlerini saptamak için; giysi, cenaze, öğrenim ve tartışmayla ilgili her hususta. Bununla birlikte Üniversite'yi tehlikeye sokacak hiçbir anlaşma yapılamaz.

Tarıbilimcilere gelince, hiç kimse, hem en az sekiz sene öğrenim yapmadan, hem de okullarda okutulan dersleri sadakatle izlemeden otuz beş yaştan önce Paris'te ders veremez. Bir toplumun karşısında ders verebilmek için Tarıbilim dalında beş sene alıştırma görevi yapmış olması şarttır. Kimse iyi hal ve bilgisiyle hak etmeden, önemli dersler ya da vazılar için Paris'e kabul edilemez. Paris'teki her öğrenci mutlak surette bir hocanın derslerine devam etmek zorundadır.

Paris Üniversitesi Gelir ve Vakıf Sicili

Paris Üniversitesi Yönetmelikleri

Açtıkları savaş sırasında Üniversiteler, lâik yargılamadan, üstelik yöresel kilise yetkililerinin vasiliğinden kurtulduklarını görmekte çok mutlu olan Papalık'tan etkin, hiç değilse yarar gözetmeyen, bir destek gördüler. Sonunda, 1231 de, Grégoire IX. da Paris Üniversitesi'ne kesin özerkliğini verdi. Özellikle, o zamana kadar piskoposun temsilcisi şansölye tarafından yürütülen mezuniyetleri onaylama hakkı Üniversite profesörlerine devredildi :

Öğrencilerin durumuna gelince, bu hususta aşağıdaki şekilde davranılmasını kararlaştırdık: bundan sonra Paris'e atanan her şansölye göreve başlamadan önce piskoposun huzurunda veya isteği üzerine Paris Rahipler Meclisi önünde ant içecektir; Üniversite'yi temsilen bu törene iki profesör çağrılacaktır.

Her şansölye, kentin durumunu ve bu iki bilim dalının şeref ve ününü gözönünde tutarak, Tarıbilim ve Kilise hukuku profesörlüğüne sadece bu görevi hakkıyla yapabilecek yetenekte olanları ve

yaraşanları getireceğine; layık olmıyanları kişilik ve milliyetlerini dikkate almaksızın geri çevireceğine, bütün samimiyeti ve vicdan huzuruyla yemin edecektir. Ayrıca şansölye, Tıp, Fen ve Edebiyat ve öteki bilim kollarında lyık olanları profesör yapacağına, olmayanları en dürüst şekilde reddedeceğine söz verecektir.

Düzen olmayan yere kargaşa kolayca sızabileceğinden size, ders ve tartışma sıra ve saatleri, giyilecek giysiler, cenaze trceni, olgunluk ğrencilerinin hangi saatlerde, nerelerde, neler okuyacakları, kira ödemeleri veya bağışıklıkları, yönetmelik ve tüzüklere karşıt eylemlerde bulunanlara verilecek cezalarla ilgili hususları kapsayan yönetmelik ve tüzükler hazırlama yetkisi veriyoruz.

Kira demelerinizde veya başka üstünlük haklarınızda her hangi bir değişme yapılırsa, ya da içinizden biri ölümüne sebep olacak ağır bir yara alırsa veya bir zarara uğrarsa, kötü bir sözle size sataşılırsa olayı takibeden ilk on beş gün içinde uygun gönül onarımında bulunulmadığı takdirde gereği yapılıncaya kadar derslerinizi hemen bırakabilirsiniz (22).

Hiçbir zaman suçlu yerine bir masum tutuklanmayacaktır. Eğer bir kimse kuşkuları üzerine çekerse, onuruna dokunulmayacak şekilde tutuklanacak ve uygun bir kefalet akçesi ödedikten sonra salıverilecektir. Gardıyanlar ve öteki görevliler kendisinden haksız bir istekte bulunamazlar. Tutuklanmayı gerektiren ağır bir suç işleyen niversiteliyi piskopos kendi hapsanesine kapatacaktır. Bu tür suçluları şansölye kendi hapsanesine atamaz.

Öğrencilerin kentte silah taşımalarını ve niversite'nin skneti ve dersleri bozanları korumasını kesin olarak yasaklıyoruz. ğrencilikle bağdaşmayan eylemlerde bulunan, derslere devam etmeyen, profesörlerin sözlerini dinlemeyenler ğrenci hak ve imtiyazlarından yararlanamazlar.

Taşrada (23) yapılan bir din bilginleri toplantısında -concile-, doğa felsefesi üzerine yazılmış kitapların okutulması bazı nedenler-

(22) Bir anlamda grev hakkı verilmektedir. Çeviren :

(23) Romalılar zamanında İtalya toprakları dışında fethedilmif, Roma yasalalarına bağlı ve bir valiyle yönetilen ülkeler genel olarak 'taşra' adıyla anılır. Sezar ağında bunların sayılarının on sekiz olduğu kaydedilmektedir. Çeviren :

le yasaklanmıştır. Bunlar baştan sona gözden geçirildikten, ahlâka ve dine uymayan yerleri çıkarıldıktan sonra ancak Paris'te kullanılabilirler.

Tanrıbilim profesör ve öğrencileri derslerini ve vaızlarını en iyi ve doğru şekilde yapmaya gayret edecekler; filozofluk taslamayacak ve gerçek bir din bilgini olmaya çabalayacaklardır. Avam dille değil, bir din adamına yaraşan dille konuşacaklar; okullarda sadece din kitapları ve azizlerin yazıları üzerinde tartışacaklardır.

Grégoire IX.: «Eğitim Hakları «Bağıtı» (24)

Bakınız Bologne'daki bir hukuk profesörü, Petrus Peregrossi, derslerinde izleyeceği yöntemi nasıl açıklıyor :

Derslerimde, kendi hocalarımın da yaptıkları gibi, geçmişteki ve bugünkü üstatların uyguladıkları yöntemi uygulayacağım. İlk, metne geçmeden önce, her konunun özetini vereceğim; sonra (metinde geçen) her yasanın mümkün olduğu kadar kolay anlaşılır şekilde açıklamasını yapacağım. Üçüncü olarak, söyleniş hatalarını düzeltmek amacıyla öğrenciye metni yüksek sesle okuyacağım. Dördüncü olarak, yasanın kapsamını kısaca tekrar edeceğim. Beşinci olarak, metinde göze çarpan çelişmeleri ve yasanın ortaya çıkardığı ince ve faydalı hususları parçada geçen bazı genel yasa ilkelereinden ve benzer dava ve olaylardan da yararlanarak Tanrı'nın inayetiyle bilimsel yeteneklerim oranında çözmeye çalışacağım. Eğer bir yasa, şöhreti ya da zor oluşundan dolayı ayrıca yeni bir açıklama gerektirirse onun için özel bir akşam dersi yapacağım. Sene en az iki defa, uygun görülürse bir kere Noel'den bir kere de yazdan önce, tartışmalı ders yapacağım.

Mademki bilgelerin bir kitabın sonunda tasarılarından söz etmeleri alışık haline gelmiştir, ben de size sadece bir hususu açıklayacağım. Gelecek sene de derslerimi her zaman yaptığım kadar iyi ve dürüst şekilde yapacağıma; özel ders vermeyeceğime söz veriyorum. Zira öğrenciler müşteri değildir. Onlar ödeme yapmak değil, öğrenmek amacıyla okula gelirler; söylendiği gibi: herkes bilmeyi arzu eder, ücretini vermeyi istemez.

Petrus Peregrossi : Yapıtlar

(24) (Bulle «Parens scientiarum») karşılığı alınmıştır. Çeviren :

Para Sorunu

O zamanlarda da para sorununun bütün üniversite mensuplarını, profesörler gibi öğrencileri de, düşündürdüğünü görmekteyiz. Kilise, öğrenimin parasız olmasını sağlamıştır, ama beslenme, konutlanma ve başka birçok sorun çözümlenememiştir. Kaç öğrenci ebeveynine aşağıdaki gibi bir mektup gönderebilme şansına sahip idi acaba?

Sayın ve sevgili ebeveynlerimize selam ve saygılarımızı sunarız. Tanrı'ya şükür sıhhatimiz yerinde ve kendimizi var gücümüzle derslerimize vermiş bulunuyoruz. Okul ve çarşıdan sadece bir duvarla ayrılmış kullanışlı ve güzel bir evde oturuyoruz. Okula o kadar yakın ki her gün derse gidip gelirken ayaklarımız dahi ıslanmıyor. Arkadaşlarımız bizden yüksek sınıflarda ve her bakımdan kendilerine güvenilebilir kimseler.

Fakat, ders araçlarımızın olmayışının tasarladığımız sonucu değiştirmemesi amacıyla siz ebeveynlerimizin şefkatine başvurmak ve bu mektubu size getiren şahısla, kâğıt, mürekkep, yazı takımı ve gerekli başka şeyler alabilmek için, bize yeteri kadar para göndermenizi rica etmek zorundayız. Öğrenimimizi başarıyla bitirerek memleketimize yüzümüzün aklıyla dönebilmemiz size bağlı. Bu bakımdan, bizi sıkıntıda bırakmayacağınızı umuyoruz. Bize göndereceğiniz ayakkabı ve çamaşırları da bu mektubu size getiren kimseyle gönderebilirsiniz. Aynı aracıyla haberlerinizi de bekliyoruz.

Paris Üniversitesi Gelir ve Vakıf Sicili

Bazı öğrenciler ise çok büyük yokluk içinde yaşamaktadır. Buoncompagno adlı bir İtalyan profesör Bologne'daki öğrenim yıllarını şöyle anlatmaktadır :

Aralıksız bin kere «Allah rızası için fakire bir sadaka!» diyerek sokaklarda dilenecek kadar kötü bir duruma düştüm. Çoğunlukla «Allah versin!» cevabıyla karşılaşıyordum. Lâiklerin evine gidiyorum, bağıra çağıra kovuyorlar. Bazan «Bekle biraz» dediklerinde, köpeklerin bile yemeyeceği kadar bayat bir parça ekmek tutuşturuyorlardı elime. Dilenciliği meslek edinmişler bile benden daha fazla kötü sebze, ağza alınamayacak deri ve sınırlar, atılan bağırsaklar, bozuk şarap toplayabiliyorlardı. Geceleri kentin sokaklarında bir elimde sopa, ötekinde bir torba ve matarayla dolaşıyor-

dum. Sopa, kendimi köpeklerden korumak için; torba, balık, ekmek ve sebze artıklarını; matara ise su doldurmak için. Sık sık çamura, şu ölü kokan Bologne çamuruna, düşüyordum. Ve böyle düşe kalka, her yanım çamur içinde, bana atılan artıklarla aklıktan feryat eden midemin sesini bastırmak için kaldığım yere dönüyordum.

Buoncompagno : Antiqua Rhetorica

Yoksul öğrencileri barındırmak için Robert de Sorbon (25) 1251 yılında Paris'te, Thermes Sarayı yakınında Coupe-Gorge sokaklarında, halen kendi adıyla anılan bir kollej kurar. Öğrenciler burada yiyecek-içecek ve konut bulabileceklerdir. Daha sonra profesörler gelir; sonucunda çok sıkı bir düzen tabii. Verilen hak ve karşılığında uyulması istenilen hususlara şöyle bir göz atalım :

Bu yurtta, iyilikseverler tarafından konan kurallara ilk günden itibaren eksiksiz uyulmasını isterim.

Kimse Küçük Perhiz, Büyük Perhiz'in pazartesi ve salı günleri süresince ve Uruç Yortusu'ndan Pantkot'a (26) kadar geçen günler zarfında et yemeyecektir.

Geçerli bir neden olmadan kimse odasında yemek yiyemez. Odada yemek yediği sırada bir konuk geliverirse öğrenci yemeğini konuyla birlikte yemekhanede yiyecektir. Ancak öğrenci o sırada konuğunu yemekhaneye götüremeyecek durumda ise odasında yiye-

(25) Robert de SORBON, (1201-1274); Aziz Louis (Louis IX.)'nin saray papazı ve günah çıkartıcısıdır. Rethel yakınında Sorbon'da doğmuştur; Paris'teki Sorbonne Üniversitesi'nin kurucusudur.

Paris Üniversitesi fakülte dersliklerinin merkezi olan **Sorbonne** adını, amacı Tanrıbilim öğrenimi yapan yoksul öğrencilere yardım için özel bir kurum kurmak olan kurucusu Robert de Sorbon'dan almıştır. 1554 den itibaren Sorbonne, Tanrıbilim Fakültesi'nin açık tartışmaları merkezi oldu ve bu tarihten beri Sorbonne adıyla anılmaktadır. XVI. yüzyılda Cezvitlere karşı çıkmış, XVII. yüzyılda Jansenistler'i suçlamıştır. 1926 dan itibaren Richelieu, Lemercier'nin plânlarına göre yeniden inşa ettirdi. Bu yapılar 1808 de Paris Üniversitesi'ne devredildi. Şimdi Üniversite'nin Edebiyat ve Fen Fakülteleri ile Paris Akademisi'nin merkezidir. 1884-1900 yılları arasında yapılar, Nénot'nun plânlarına göre yeniden elden geçirilmiştir. Çeviren :

(26) Kutsal Ruh'un havarilere inişini anmak için Paskalya'dan sonraki pazarda kutlanan yortudur. Çeviren :

bilir. Yemeğini tam olarak alır, fakat kendisi ya da konuğu için ek yemek isterse parasını ödemek zorundadır.

Yemeğini odasında yiyen öğrencilerin, avludan ve sokaktan geçenleri üzecek, komşu odalarda ders çalışanları rahatsız edecek şekilde davranmaları halinde gözetmen tarafından dikkatleri çekilecektir.

Okuldan ya da vaızdan geç dönen veya toplum işleriyle uğraştığından yemeğe geç kalan öğrenci yemeğini tam olarak alacaktır. Kendi özel bir işinden ötürü geç kalana sadece ekmek verilecektir.

Kimse çevreyi rahatsız edecek kadar süslü giysi ve ayakkabılar giyemez. Arkadaşlarından kitap vs. aldığı takdirde bunlara kendisininmişcesine özen göstereceğine, bunları yurttan dışarı çıkartmayacağına ve kendisinden istendiğinde aldığı şekilde geri vereceğine ant içmeden kimse yurda kabul edilmeyecektir.

Yurtta bedava olarak kalan herkesin çevre kiliselerinde va'zederek, okullarda tartışma ve ders yaparak faydalı olması ereğiyle en kısa süre içinde kendisini hazırlaması emredilmiştir. Aksi halde yurdun olanaklarından yararlanamazlar. Yeni giren veya girecek olanların da, girişlerinin yedinci senesinden itibaren va'zederek, kanıtlayarak, ders yaparak hizmet etmeleri; aksi takdirde haklarında yukardaki müeyyidelerin uygulanması kararlaştırılmıştır. Eğer bunlardan biri, bursunu kaybetmek endişesiyle bir yapıtı hazırlanmadan, ya da yeter bilgiye sahip olmadan açıklamaya kalkışır, başkalarına kötülüğü dokunmaması için bu işe devam etmesine izin verilmeyecek; daha ileri düzeydeki arkadaşlarının hakkındaki tanıklık ve yargıları olumlu olmadıkça okuma (27) yapamaz sayılacaktır.

Herkes sofrada yüksek sesle konuşmamaya alışmalıdır. Yüksek sesle konuştuğu iki kişi tarafından yurt yetkilisine bildirilen öğrenci, yetkilinin uyarısından sonra da aynı şekilde davranırsa, yurdun bu hususta uygulanan para cezasına —iki çeyreklik şarap bedeli olsun— çarptırılır.

Kim olursa olsun hiçbir kadın, öğrencilerin odalarında onlarla yemek yiyemez. Aykırı eylemde bulunan öğrenci saptanan —bu da altı metelik olsun— para cezasını öder.

Paris Üniversitesi Gelir ve Vakıf Sicili

(27) Bir dini toplulukta kutsal bir kitabı okuma, açıklama kastedilmektedir. Çeviren :